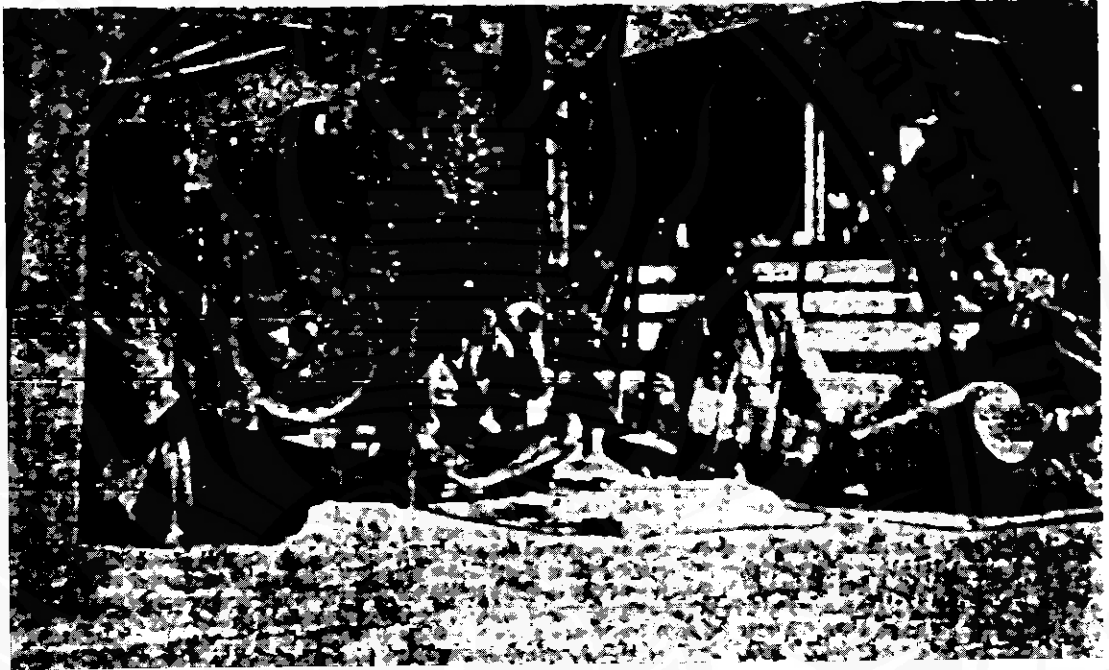

กาหลอ

เครื่องประโคมเก่าแก่ดีกดำบรรพ์

วิมล คำศรี

การประโคมกาหลอ

นอกจากหนังตะลุง โนรา และเพลงบอก แล้ว ยังมีการละเล่นอื่นๆ ที่เคยแพร่หลาย อยู่ในนครศรีธรรมราช อีกหลายประเภท เช่น กาหลอ ลิเกป่า มะโย่ง เพลงนา คำตัก และแปดบทย เป็นต้น แม้ว่าการละเล่นบางประเภท เหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไปจากนครศรีธรรมราชแล้วก็ตาม แต่เพื่อบันทึกความทรงจำไว้ให้อนุชนได้รับรู้และภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน จึงขอนำเอาสาระความรู้เกี่ยวกับการละเล่นเหล่านี้มาเสนอไว้แต่พอสังเขป ดังนี้

ความนำ

ในบรรดาการละเล่นของปักษ์ใต้ กาหลอนับเป็นการละเล่นที่น่าสนใจและผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนครศรีธรรมราชมาแต่โบราณประมาณ ๗๐-๑๐๐ ปีมาแล้ว ชาวเมืองนครศรีธรรมราชรู้จักกาหลอดีพอๆ กับหนังตะลุงและมโนห์รา เพราะว่าเป็นงานศพ งานบวชนาค และงานขึ้นเบญจรงค์น้ำคนเฒ่าคนแก่ จะมีกาหลอไปเล่นเสมอ แต่สำหรับในปัจจุบันนี้กาหลอเป็นการละเล่นที่กำลังเลือนหายไปจากความทรงจำของชาวเมืองนครศรีธรรมราชตามกาลเวลา วงกาหลอเท่าที่ทราบมีเหลืออยู่น้อย บางท้องถิ่นเท่านั้นที่ยังมีกาหลอเล่นอยู่ ส่วนใหญ่มีเล่นในงานศพเท่านั้น

ความเป็นมา

พจนานุกรมของ เปลื้อง ณ นคร กล่าวถึง กาลหอลไว้ว่า "กาลหอลเป็นดนตรีชนิดหนึ่ง ใช้สำหรับ ประโคมในงานศพ"

แต่บางท่านกล่าวว่า "กาลหอลเป็นงานแท้ในวัน สงกรานต์ เพื่อความรื่นเริงและแสดงความกตัญญู กตเวทิต่อผู้บังเกิดเกล้าของตน"

บางท่านกล่าวว่า "กาลหอลเป็นการละเล่น ประกอบเครื่องดนตรี ซึ่งมักจะเล่นเฉพาะในงานศพ ทำนองเดียวกับสวดคฤหัสถ์หรือสวดมาลัย เข้าใจว่า คงนิยมเหมือนกันกับการเล่นซอพื้นเมืองของภาคเหนือ ซึ่งเดิมก็เล่นเฉพาะในงานศพ เป็นการเล่นที่สนุกสนาน และต้องมีฝีมือในการร้องและเล่นดนตรี โดยเฉพาะ ปีกาลหอลเป็นพิเศษ"

ผู้รู้ท่านหนึ่งได้กล่าวถึงกาลหอลว่า "กาลหอลเป็น เครื่องประโคมที่เก่าแก่ที่ติดตัวบรรพ กาลหอล เพี้ยนจาก "กาลห" ซึ่งหมายถึง แตรวงและเสียงอีกทีก เข้าใจว่า ชาวอินเดียเป็นเจ้าของวัฒนธรรม"

มีท่านผู้รู้อีกท่านหนึ่งสันนิษฐานว่า "กาลหอล" เป็นคำประสมระหว่างคำ กา กับ หอล กา หมายถึง อิกานั่นเอง ส่วนคำว่า หอล ในภาษาถิ่นใต้หมายถึง ลื่นหลุดจากที่เกาะหรือที่จับกุม เมื่อประสมกันแล้ว คำ กาลหอล ก็หมายถึงว่าเมื่ออิก้าได้ฟังดนตรีประเภทนี้ จะรู้สึกเพลิดเพลินเคลิบเคลิ้มในความไพเราะ จนลื่น หลุดลงมาจากที่จับเกาะ คำประสมประเภทนี้เรามักจะ พบในภาษาไทยทั่วไปมากคำด้วยกัน เช่น กาลหลง กาลลัก กาลลา เป็นต้น

กาลหอลมีตำนานปรัมปราเล่าสืบกันมาว่า กำเนิด ขึ้นในสมัยพุทธกาล (ซึ่งไม่ทราบว่าเป็นพระพุทธเจ้า องค์ใด) สาเหตุที่เกิดกาลหอลในตำนานยังลึกลับ นัยว่า พระพุทธเจ้าทรงดำริให้มีขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องประโคม นำหน้าพระศพ (เศียร) ของพระพรหมเป็นครั้งแรก ต่อมาพระพุทธองค์เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม จึงให้พุทธ ศาสสิกชนนำมาใช้บ้าง และกำหนดให้ยึดถือเป็น ประเพณีสืบมา

บางท่านกล่าวว่า กาลหอลเป็นเสียงฆ้อง กลองสวรรค์ ทั้งนี้เพราะมีความเชื่อกันว่าสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ณ วัดหนึ่งริมแม่น้ำ จากลานวัดมีบันไดทอดลงไปแม่น้ำสำหรับ พระภิกษุชำระร่างกาย แต่เด็กวัดสองคนซึ่งซุกซนมาก ชอบมาใช้บันไดทำน้ำมากกว่าคนอื่นๆ พระอธิการวัด ได้ห้ามปรามแล้วแต่เด็กไม่เชื่อฟัง ท่านจึงนำเอาหลาว ไปปักไว้ได้น้ำ แต่เด็กที่ไปเล่นก็ได้ถูกหลาวตำ ในที่สุด หลาวเล่มนั้นได้ตำถูกอกของอธิการวัดผู้ปักหลาวนั่นเอง เพราะท่านลืมนึกถึงหลาว ดังนั้นเมื่อวันอากาศร้อนจัด จึงได้กระโดดลงไปจนถูกหลาวปัก พระภิกษุลูกวัด ได้พยายามช่วยเหลือแต่ไม่สำเร็จ จึงไปทูลพระพุทธองค์ พระพุทธองค์จึงเสด็จไปดิ่งพระอธิการพร้อมกับหลาว เหล็กขึ้นมา และเรียกประชุมสงฆ์ภายในวัดนั้นเพื่อ แสดงภูมิรู้และพระธรรมวินัย เมื่อทราบถึงความรู้ความสามารถของพระภิกษุ พระพุทธองค์จึงทรงแต่งตั้งภิกษุ เหล่านั้นตามความรู้ความสามารถ คือ เป็นท่านกาแก้ว ท่านการาม ท่ากาชาดและท่านกาเดิม เมื่อพระพุทธเจ้า ปรีณิพพาน พระภิกษุทั้งสี่ได้มาประชุมพร้อมกันแล้ว ท่านกาเดิมได้คิดทำปี่ขึ้นมาเลาหนึ่ง ท่านการาม คิดโทน (ทน) ขึ้นมา ท่านกาแก้วได้คิดเพิ่มโทนขึ้นมา อีกใบหนึ่ง ส่วนท่านกาชาดคิดฆ้องขึ้นมา แล้วใช้ เครื่องดนตรีเหล่านี้นำพระศพของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็น การบรรเลงดนตรีกาลหอลครั้งแรก

อีกตำนานหนึ่ง มีผู้กล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ให้กำเนิดกาหลอ เพื่อให้ประโคนแห่งภาคและแห่งศพบในพิธีทางพุทธศาสนา กลอนตำรากาหลอประกอบตำนานเรื่องนี้มีว่า

"จะกล่าวตำรากาหลอ
กล่าวไว้พึงพอสืบต่อกันมา
ครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าเทศนา
ว่าพวกเหล่านี้อยู่เป็นอัตร
ชั้นดาวดึงสาประโคนดนตรี
อยู่เหยี่ยมพระสุเมระ
พระเจ้ากะเกณฑ์จุติลงมา
เกิดในชมพูพระพุทธเจ้าตรัสรู้
จึงตั้งเอาไว้ในพระศาสนา
ประโคนนาคชาคคพ
เป็นธรรมเนียมมา
มีคำรามตรามีมาแต่ก่อน"

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงคิดกาหลอขึ้นแล้ว ครั้งแรกยังไม่มีเพลงใช้บรรเลง พระพุทธเจ้าและพุทธสาวกอีกจำนวน ๑๒ องค์ ได้ช่วยกันประดิษฐ์เพลงถวายองค์ละ ๑ เพลงกาหลอ จึงมีเพลงบรรเลงตั้งแต่นั้นมา

เพลงกาหลอมี ๑๒ เพลง เกิดจากพุทธสาวกและพุทธเจ้าๆ เป็นผู้คิดขึ้น บางท่านกล่าวว่า ได้แก่ เพลงไหว้พระ ลาพระ หัดบพผ้าย นกพิทิต นกกรงทอมท่อม นกเปล้ากินไทร แสงแก้วแสงทอง พลายแก้วพलयงม นกกระจอกเดิน ทองศรี ขอไฟ ยายแก้ว แต่บางท่านบอกว่าเพลงที่กาหลอเล่น ได้แก่ เพลงเหยี่ยวเล่นลม ทอมท่อม ย้วยวน สุริยน ทองศรี พลายแก้วพलयทอง พระพาย เป็นต้น

เพลงกาหลอทั้ง ๑๒ เพลงที่กล่าวแล้วไม่มีการร้อง ถึงแม้ว่าบางเพลงจะมีเนื้อร้อง แต่ก็ใช้การบรรเลงเพียงอย่างเดียว วนเวียนกันอยู่ในเพลงทั้ง ๑๒ เพลง ส่วนใหญ่จะเริ่มด้วยเพลงไหว้พระ แต่ละเพลงจะต้องใช้ให้เหมาะกับบรรยากาศ เช่น ตอนย่ำค่ำ

ใช้เพลงทองศรี ตอนดึกใช้เพลงนกพิทิต ตอนย่ำรุ่งใช้เพลงทองศรี ตอนเช้าตรู่น้ำค้างยังไม่แห้งใช้เพลงนกกระจอกเดิน พอดวงอาทิตย์ขึ้นใช้เพลงแสงแก้วแสงทอง ตอนเช้าใช้เพลงนกเปล้ากินไทร หลังจากประโคนในบ้านแล้ว ตอนนำศพจะต้องบรรเลงเพลงดังนี้ ตอนยกศพ ใช้เพลงเหยี่ยวเล่นลม ตอนนำศพ ใช้กับเพลงทอมท่อม ตอนเข้าเขตป่าช้า ใช้เพลงย้วยวน ตอนถึงเมรุ ใช้เพลงสุริยน ตอนตั้งศพ ขณะที่สัปเหร่อจัดการเกี่ยวกับไฟใช้เพลงทองศรี ต่อด้วยเพลงพลายแก้วพलयทอง และตอนประชุมเพลิง ใช้เพลงพระพาย เป็นต้น

งานที่รับกาหลอไปเล่นมีอยู่ ๓ ประเภท คือ งานศพ งานบวชนาค (จะต้องเป็นนาคสูงอายุและตั้งใจจะบวชแล้วไม่สึก) งานขึ้นเบญจา งานรดน้ำคนเฒ่าคนแก่ แต่ส่วนใหญ่มักรับไปเล่นในงานศพมากกว่างานอื่นๆ ผู้ที่ต้องการจะรับกาหลอไปประโคนจะต้องนำหมากหนึ่งคำ เพื่อหมอกาหลอจะได้บูชาครู บอกรับกาหลอให้ครูกาหลอทราบ ถ้าไม่มีหมากไปด้วยกาหลอมักจะไม่ยินดีรับงานเพราะถือว่าทำไม่ถูกต้อง เมื่อรับแล้วกาหลอจะนัดวันกับผู้ไปรับ เมื่อถึงวันงานหมอกาหลอจะต้องเอาหมาก ๑ คำวางบนหิ้ง เพื่อบูชาครูและบอกรับกาหลอที่ต้องไปเล่น

ถ้าเป็นในงานศพ หากรับงานในวันเผาศพ พิธีการและธรรมเนียมต่างๆ จะมีน้อย คือ เพียงไปบรรเลงหน้าศพจากบ้านไปเผาที่วัด ไม่จำเป็นต้องปลุกโรงพิธี แต่ถ้าหากกาหลอรับงานก่อนวันเผา คือ ต้องไป

เครื่องบูชากาหลอและเครื่องดนตรี

วงกาดที่มีชื่อเสียงแห่งอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ลักษณะของโรงซึ่งปลูกเพื่อบรรเลงกาด

ประโคนคุมศพที่บ้านงานศพจนกว่าจะถึงวันเผา เจ้าภาพจะต้องสร้างโรงพิธีตามตำราครุหมอ ส่วนราคาค่ารับงานคือ "ค่าเปิดปากปี" ก็แล้วแต่จะตกลงกัน โดยขึ้นอยู่กับจำนวนวันที่ไปบรรเลง และระยะทางใกล้ไกลด้วย สำหรับในปัจจุบันนี้มักอยู่ในระหว่าง ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาท หรืออาจจะมากกว่า ต่อหนึ่งคืนและรวมค่าขึ้นครุอีกราว ๔ บาทด้วย

เมื่อคณะกาหลอรับว่าจะไปแสดงในงานใดแล้ว พอได้เวลาจะหยิบเครื่องดนตรีลงเรือไปทันที ใครจะเจ็บป่วยขึ้นมาก็ตาม จะกลับไปจับต้องดูแลไม่ได้ ส่วนภรรยาจะต้องอยู่กับบ้าน คบขี้สุ่ยชายและทาแป้ง แต่งตัวดูปล้ำด้วยของหอมไม่ได้ เพราะจะเป็นอันตรายกับสามี

เมื่อกาหลอมาถึงและตรวจโรงเห็นว่าเรียบร้อยแล้วก็เข้าไปภายในโรง หากตรวจพบข้อผิดพลาด แม้แต่เพียงนิดเดียว กาหลอจะไม่ยอมทำพิธี จะต้องให้เจ้าภาพแก้ไขให้ถูกต้องเสียก่อน การเดินเข้าโรงพิธี หัวหน้าจะถือปี่เดินนำหน้าเข้าก่อน ลูกน้องเดินตาม กลองทน ๒ ใบต้องวางกับพื้นแล้วจึงเข้าไป จะถือเข้าไปเฉยๆ เหมือนเครื่องดนตรีอื่นไม่ได้ เมื่อเข้าอยู่ในโรงแล้วจะออกไปไหนมาไหนไม่ได้ จนกว่าจะถึงเวลาเลยเที่ยงวันจึงจะออกได้ และมีข้อห้ามว่า นอกจากหมากและบุหรี่แล้วห้ามบริโภคสิ่งใดเป็นอันขาด อาหารการกินจะต้องไม่ปะปนกับใครไม่ว่าพระหรือเจ้า เจ้าภาพต้องแยกปรุ้งต่างหาก อาหารที่ปรุ้งนั้นห้ามชิม ขณะที่กำลังประกอบดนตรีกันอยู่ กาหลอจะไม่รับของสิ่งใดโดยตรงชนิดมือต่อมือจากผู้หญิง จะรับของได้ก็ต่อเมื่อเขาวางไว้ก่อนแล้ว และขณะแสดงจะพูดทักใคร่ภายนอกโรงหรือชักชวนให้ใครเข้าไปนั่งในโรงก็ไม่ได้ เพราะถือว่าเหมือนกับชกผีให้เข้าโรง ฉะนั้นในโรงกาหลอจึงไม่มีคนพลุกพล่านเหมือนมหรสพอย่างอื่น

ถ้าหากเป็นงานศพ พอถึงเวลาจะออกจากโรงพิธีเมื่อแห่ศพไปเผาที่วัดนั้น ต้องใช้มีดตัดด้ายดิบหรือด้ายสายสิญจน์ที่ผูกไว้ตามมุมผ้าขาวซึ่งเพดานให้

ขาดสัก ๑-๒ มุม และตัดจากที่มุ่งหลังคาให้ทอดอีก ๓ ตับ แล้วผลักจากให้เลื้อนเป็นช่องโหว่ หลังจากนั้นคณะกาหลอจะต้องดูทิศ คือจะต้องคอยหลบหลีกเลี่ยง "หลาวเหล็ก" จะเดินออกจากโรงให้ตรงกับทิศหลาวเหล็กอยู่ไม่ได้ ถ้าวันใดทิศหลาวเหล็กอยู่ตรงกับประตูทางออก เขาจะเดินแหงหนีออกทางข้างโรงบ้าง หลังโรงบ้าง หรือถ้าออกทางประตูเดิมเมื่อถึงธรณีประตูให้ก้าวเป็นมุม ๔๕ องศาไปทางขวาหรือซ้ายมือก็ได้ แล้วก็เข้าร่วมพิธีแห่ศพโดยบรรเลงเพลงเดินนำศพตั้งแต่แห่ศพออกจากบ้านจนถึงป่าช้า เพลงที่ใช้ก็ใช้ดังได้กล่าวมาแล้ว เมื่อเสร็จพิธีถึงเวลาพวกกาหลอลากลับบ้าน จะต้องย้อนกลับตามทางเดิมที่แห่ศพมา จะกลับทางอื่นไม่ได้จนกว่าจะพ้นเขตวัด พอถึงบ้านจะต้องเรียกลูกเมียหรือพ่อแม่ให้ออกมาล้างเท้า แล้วล้างมือล้างหน้า ท่องคาถาไล่เสนียดจัญไรทั้งปวงแล้วจึงให้ลูกหรือเมียจูงขึ้นบ้าน

การเล่นกาหลอเป็นประเพณีนิยมของชาวนครศรีธรรมราชที่ยึดถือกันมานาน ถือเป็นการประโคนที่ขลังและศักดิ์สิทธิ์ ยิ่งพอจะหาดูได้บ้างเช่นที่ อำเภอรัตนพิบูลย์ อำเภอทุ่งสง อำเภอชะอวด เป็นต้น แต่ก็มีเหลือน้อย ทั้งนี้เพราะการเล่นกาหลอมีแนวปฏิบัติที่เคร่งครัดรัดกุมมากอย่างหนึ่ง และเพราะคนปัจจุบันนิยมในสิ่งใหม่ๆ อีกประการหนึ่ง จึงทำให้กาหลออาจจะต้องสูญหายไปแน่นอน หากไม่ช่วยกันบำรุงส่งเสริมไว้ให้ทันกาล๑

๑วิเชียร ณ นคร และคนอื่นๆ นครศรีธรรมราช หน้า ๓๑๖-๓๒๑

แหล่งข้อมูล : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช
ประสานงานต้นฉบับ : จารี ภาวะศรี
ภาพประกอบ : อำนวย ทองทะวีย์
อวยพร เจริญพร